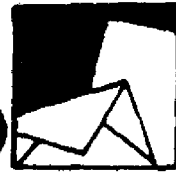

מכתבים למערכת

עוד על נסיעת רופא לתורנות שבת מחוץ לתחום

לכבוד העורך,

י"שר כוחך על השו"ת בענין נסיעת רופא לתורנות בשבת¹, ויש לי להוסיף כמה הערות לעיונך.

1. פסקה ג' במכתבו של הרב נבנצל שליט"א סותרת את פסקה ה' בתשובה ב', מפני שאם הארכת שירות הרופא הקודם (=תורנות שישי-שבת) אינה מהווה פתרון שימנע את הצורך בנסיעה בשבת, מפני העייפות וסכנת הטעות שבעקבותיה

איך אפשר ליעץ לכתחילה לשקול תורנות משולבת למרות כל מעלותיה? להיכן נעלמה סכנת הטעות בתורנות ארוכה?

אלא שלענ"ד השיקול לקולא של הרב נבנצל שליט"א, שיש סכנה בהארכת התורנות של הרופא הקודם אינו רלוונטי, מפני שברוב המקרים יש בתורנות גם זמן למנוחה, ומעשים בכל יום שרופא נמצא במשמרתו 30 שעות רצופות ויותר ואין פוצה פה ומצפצף. ההצעה לתורנות כפולה היא סבירה ומעשית ובאמת "עצה טובה" (ואכן זה תלוי גם במחלקה ובתקופה וכד', וכל מקרה לגופו).

2. בזמנו היתה לנו בעיה דומה של הגעת אשת² לתורנות בבי"ח בירושלים, כשלא היה באפשרותה להתארח בעיר. הרב זלמן נחמיה גולדברג שליט"א התיר לה לנסוע בשבת כבוקר משעלבים לירושלים עם נהג גוי, כשלטעמים שהובאו במאמרך בשם הגאון הגרש"ז אויערבאך שליט"א³ הוסיף הרזנ"ג שליט"א שתי סברות:

א. אין תחומין בתוך רשות היחיד, והמכונית היא רשות היחיד שאין יוצאים ממנה חוץ לתחום.

1. אסיא מב-מג (יא, ב"ג), ניסן תשמז, עמ' 46-51.

2. רעיתו של הכותב הינה רופאה בבית חולים בירושלים. — העורך

3. שאין צורך לטרוח הרבה ולהפסיד עונג שבת כדי למנוע חילול שבת לצורך פיקוח נפש, ושאפשר להקל באיסור תחומין כהסתמכות על מ"ד שאין כיום רשות הרבים דאורייתא.

ב. האיסור הוא לצאת מחוץ לתחום, ואם מישהו יושב ואחר מוציא אותו – האיסור הוא על המוציא בלבד, וכשזה גוי זה אינו יותר מאמירה לגוי רגילה שמותרת אפילו לצורך חולה שאין בו סכנה, כ"ש לסיוע בפיקוח נפש בבית חולים⁴.

ועל פי הנ"ל התיר להישאר כליל שבת בבית ולצאת לתורנות בשבת בבוקר גם ללא תוספת הסכרא של הצורך החיוני בנוכחות רופא בישוב⁵, אך לא התיר לחזור מתורנות בשבת.

מעניין לציין שהמכשול העיקרי בנסיעה לבית החולים עם הגוי היתה שאלת איסור הייחוד, מפני שבכביש המחבר בין שעלבים למושב משמר אילון וכביש ירושלים אין תנועה, ב"ה, בשבת. אך בכ"ז נפסק להיתר, מפני שיש המטיילים בשבת בתוך התחום מחוץ לשער הישוב, ולצערנו ישנם גם חקלאים, ציידים וטיילים המגיעים בשבת לאיזור זה, כך שהכביש בשבת בבוקר איננו כשדה שומם,

בכל חותמי ברכה,

הרב יואל קטן
ישיבת שעלבים

תשובת העורך:

לאור המשפט האחרון בהערה 1: "ואכן זה תלוי גם במחלקה ובתקופה וכד', וכל מקרה לגופו", ברור שיתכן מצב בו בשבת מסוימת (כגון אם בית החולים בתורנות) השארות התורן העייף מהווה חשש סכנה, בעוד שבשבת אחרת ניתן להשאר בתורנות כפולה ללא חשש סיכון. כך שאין סתירה בין פסקה ה' בתשובה ב' (הממליצה לשקול תורנות כפולה) לבין מכתבו של הגר"א נבנצל שליט"א.

4. וזה מבוסס על סברת הרשב"ם, עירובין מג, א, תוד"ה הלכה; מגן אברהם סי' ת"ה ס"ק ה, ועיין במהר"ם שיק חאו"ח סי' קכא-קכב.

ועיין במהרי"ק שורש מה שכותב לגבי יציאה מספינה: "...היכא דלאו מידי עביד אלא מיא ממטו לה לספינה, או הנוכרים המלחים פשיטא דליכא איסור דאורייתא." אך עיין בשו"ת זרע אמת ח"ג סי' לג שהעלה שאין להסתמך על המהרי"ק לקולא. (התודה לרב זכריה בן שלמה עבור סיועו).

5. בכל מקרה של ספק פיקוח נפש אפשר להגיע בנסיעה של כמה דקות משעלבים לבית חולים קרוב.

לגופה של הלכה, אין ספק שהערה 2 מהווה תרומה חשובה לדין ההלכתי, ומזכה בכך את הרבים.

ניתן להוסיף את דבריו של הגר"י זילברשטיין שליט"א, בספרו "תורת היולדת", המתיחסים באופן עקרוני לנושא הנדון.

לתועלת קוראי אסיא, ברשותו האדיבה של המחבר, בחרנו להביא את הדברים כצורתם⁶:

שאלה:

רופא (או מילדת) תורן בבית חולים בשבת, המסיים את עבודתו בחצות היום, ובמקומו יבוא רופא אחר שיצטרך לנסוע בשבת, האם מוטל על הרופא הראשון להמשיך בעבודתו כדי שלא יצטרך חבירו לחלל שבת בנסיעה לבית חולים.

תשובה:

אין חיוב, ויתכן שלפעמים גם אינו רצוי [ד].

ד. כיון שאם הרופא הראשון ימשיך בעבודתו, יכביד הדבר עליו, ויסבלו מזה החולים, שטיפולו בהם יהיה מתוך עייפות. ובפרט שהרופא השני כדן יסע, שהרי הוא "מחלל" שבת לצורך פקוח נפש. ועוד שהרי חז"ל התירו למילדת ליטול שכר שבת כדי שלא תתירש במלאכתה, וכמבואר במשנ"ב שי" כ"ד. ומצינו גם שהתירו לבאים להציל לחזור למקומם אף אם יש בזה איסור יציאה חוץ לתחום. והתירו סופו משום תחלתו, כמבואר בעירובין דף מ"ד: תוד"ה כל. כך גם בענייננו יש מקום להקל על הרופא ולא לחייבו להמשיך בעבודתו, אף שהדבר כרוך בחילול שבת של הרופא השני, שהוא בהיתר. אך אם הוא מתרצה להמשיך בעבודתו, והדבר לא יפגע בחולים, תבא עליו ברכה.

החתמת חולה בשבת

לכבוד העורך,

בחוברת אסיא מד (תשמ"ח) עמ' 31-33 התפרסם מאמרך בנושא: "החתמת חולה בשבת על הסכמה לניתוח".

מצאנו לנכון להביא לידיעתכם, כי בזמנו (תחילת 1985) נזקקנו לשאלה זו לאחר שהגיעונו תלונות על פיהן חולים או באי-כוחם נאלצו לחתום בשבת על "טופס הסכמה" בניגוד לרצונם. הפנינו שאלה זו למחלקה המשפטית של קופ"ח, ולאחר שהוברר שניתן מבחינה משפטית להסתפק בהסכמה בעל-פה בפני שני עדים פורסם והופץ החוזר המצורף בזה.

הרב מנחם רוזנברג
מנהל המחלקה לדת וכשרות
במוסדות קופת חולים

חומר מרכזי	3185	סיוס	21.1.85
דו	3	מחיר	26
 קמת חולים של ההסתדרות הכללית של העובדים בישראל הנהלת המרכזית			

אגף רפואה

נושא ראשי : סדרי עבודה

נושא משני : הסכמה לפעולה כירורגית בשבתות וחגים

ח ל ו ת : הנהלות כתי חולים

לאחרונה התעוררה שאלה על ידי רופאים מה דין ההזדקקות לחתימה של חולים הנזקקים לניתוחים או סיפולים אחרים בשבת או בחג והמחייבים חתימה על טופס ההסכמה, ומסרבים לחתום מטעמי דת.

יש להבהיר כי ניתן לקבל את הסכמת החולה בעל פה וזאת בפני עדים. עם צאת השבת יש להחתים את החולה על גבי הטופס המתאים.

כשום מקרה אין לכופ על החולה לחתום על הספסים המתאימים בשבת או בחג כנגוד לאמונתו.

(ד"ר א. פורת) (ע. שגיב עו"ד)

על דרכי הלימוד בסוגיית "אמירת אמת לחולה"

לכבוד העורך,

הנני שב ומעיר כפי שכבר היערת לי כ"ט-ל' התשמ"א, בענין שהוא עקרוני בדרך הלמידה להלכה ולמעשה. והפעם בגליון מב-מג התשמ"ז וכונתו הפעם על מאמר חתום ע"י הרב יגאל שפרן יצ"ו בענין אמירת האמת לחולה.

א. לע"ד קשה לנו להמציא מקורות למידה חדשים בהלכה וכונתי על הפיכת הקרי והכתיב במקור ילפוטא לפסיקה.

ב. נגדר מכך קבע נחרצות שהקרי והכתיב הוא בגדר פלוגתא ביניהם וכמו שהזכיר הפסוק במלכים ויאמר אליו אלישע, לך אמור, לא חיה תחיה, והראני ה', כי מות ימות, כתיב לא, וקרי לו. לפי הכתיב אומרים לחולה את האמת גם אם היא קשה. ולפי הקרי יש לשקר ע"כ.

ג. לע"ד אם למסורת ואם למקרה אינו אותו מושג של קרי וכתיב, כי ההוא אם מסורת פירושו כפי שאפשר להבינו אחרת מניקודו שהוא אם למקרא, בעוד שקרי וכתיב הוא חיסור ויתור או חילופין באותיות.

וכל זאת אני כותב מנמוקים עקרוניים, עתה אבוא להעיר גם לגופו של הענין. והנני לפתוח בראיה שגם בסיסה עקרוני והוא גמרא מפורשת בנדרים ל"ז ב' א"ר יצחק מקרא סופרים ועיטור סופרים וקריין ולא כתיבין וכתיבין ולא קריין הלכה למשה מסיני וכו' קריין ולא כתיבין פרת דבלכתו איש דכאשר ישאל איש וגו'. וכתבין ולא קריין נא דיסלח זאת המצוה וכו' עי"ש וכבר הרחבתי בספרי ח"ג "עריכת שולחן" בבאור כל הענין יעו"ש ואכ"מ.

מ"מ מפורש דקרי וכתיב הוא הל"מ ואפילו אלה שבדברי הנביאים. וכבר כלל לנו הרמב"ם בהקדמת פירוש המשנה על זרעים כי בהלכה למ"מ, לא תפול בין החכמים בשום אופן מחלוקת ע"ש ופשוט שאם בין החכמים לא תפול כי היא הלכה מוכרעת לחלוטין, כל שכן לא תחלוק בעצמה עם עצמה.

וכפי שהערנו לעיל שאם למסורת ואם למקרא הוא יסוד אחר מהלכה למ"מ אם כן תמה שמצאנו. חלוקים חכמים בזה שהם ר"א ור"ע ור"ש.

ומה שמצאנו לכאורה לפירוש אחד בתוספות בקדושין י"ח ב' שיש חילוק בין הקרי והכתיב בפסוק אשר לא יעדה והפרדה, לא בא פירושם זה אלא משום שהוא כרוך במלת בבגדו בה שדרך הקרי והכתיב אנו מגלים באם למסורת ואם למקרא עי"ש"ב וברור שלא יחלקו על הכלל הפשוט של הרמב"ם כי לא תפול מחלוקת בהל"מ.

ועוד, כל הדרשות שנדרשו בחז"ל בלו ברי"ו ואל באל"ף בלם לרבו וולא למחלוקת וכמו בחולין ס"ה א', אשר לא כרעים, כתיב לא, וקרינן לו, ללמד שאפילו אין לו עכשיו ועתיד לגדל לאחר זמן.

וכן בערכין ל"ב, אשר לא חמה, ר"א ב"ר יוסי אמר אשר לא חמה אע"פ שאין לו עכשיו והיה לו קדם, וכן כל הקרי והכתיב בנער ונערה בכתובות כ"ט, מ' וסנהדרין ע"ג עי"ש.

יתר על כן, הכל נסתר מגמרא מפורשת בסוטא ל"א א', דהיכא דכתיב לא, יאלף במשמע הכי ומשמע הכי עי"ש. ונראה לי שמשום כך תרגם אונקלוס בפרשת האזינו שחת לו לא בניו מומם, באופן שמלת לא, היא גם לו וגם לא, כלשונו שם: חבילו להון ולא ליה עיש"ב.

ב. הערה עקרונית שניה, א"א לדקדק מדברי נביאות. ולהפכה לדעה שבהלכה, ודברי חזקיה המלך דעה בהלכה כנגדה.

כי הנביא אינו אומר מדעתו כלום, ובעל כרחו חייב למסור כפי שנמסר לו. (וכשיאמר דעתו שלא בדרך נבואה אינה עולה בחשיבותה על דעת חכם אחר וכפי שגם כלל זה מובא שם בהקדמת הרמב"ם: שהנבואה אינה מועילה בפירושי תורה וכו' אבל מה שיעשה יהושוע ופינחס בענין העיון והסברא הוא שיעשה רבינא ורב אשי וכו' עיש"ב) וכאן ברור כי דברי הנביא לחזקיה היו בשליחות נבואית. וחכם יכול חלוק על נביא אם יאמר מחמת עיון ולא מדבר נבואה ופשוט הוא.

ג. הבטוי שבא במאמר וז"ל יש להקשות ממה "ששמו חז"ל בפי חזקיה" כשבא אליו ישעיה הנביא וכו' ע"כ. לע"ד חז"ל לא שמו שום מלה בפי חזקיה, כי אם מסורת ביד חז"ל שנאמרו עוד דברים על פה ביניהם ולא נרשמו בתנ"ך ומסתבר שלא נכתבו כי אין להשיב על דברי נביא בהיפך ולכבוד חזקיה לא נכתב דבר זה כי אין אדם נתפס על צערו.

ובר מן דין, אם זו דעת חז"ל מדוע ישימו דבריהם בפי חזקיה ולא דעת עצמם ואם אמנם מצאנו בתלמוד דאמרו משמיה דגברא רבה או משמא דרבים כדי להכריע הלכה, לא היה בסתר עד עתה וביארו חכמים בתלמוד שאכן עשו כך כדי לפסוק הלכה או כדי שיתקבל יותר.

אבל כאן מה להם, לעמתה עם דברי נביאות שאיך יחלקו על דברים שנמסרו לו בנבואה שימסרם. ומה שחזקיה הרשה לעצמו אין אדם נתפס על צערו. כפי שכתבנו, ואפשר מטעם זה לא ענהו ישעי' על טענות מה שנוהג בעולם.

ולגוף הבירור ההלכתי לע"ד נראה להיות נוטה מעט כמסקנת הכותב, אף כי לא מטעמיה. שא"א להביא ראיה ממחלוקת ב"ה וב"ש בכיצד מרקדין לפני הכלה, כי שם אין שום הכרח לשבח את הכלה וכל שכן לגנותה כמו שאמירה לחולה את האמת אשר בעצמו רוצה לדעת מצבו ויש בזה אפשרות לתועלת אם ידע כדי להתודות ולצוות או כשם שיש להסתיר ממנו מחלתו כשיש בזה אפשרות שינזק, ותיטרף דעתו וכיו"ב.

ולא עלה על דעת ב"ש ח"ו שיש צורך לשפוך דמה ולכיישה בעיני רבים ולגנותה בפני בעלה, אלא כלה כמות שהיא לא לומר לא שבח ולא גנאי ועל כן שכשענו ב"ה לב"ש לדבריהם מי שנשא חגרת או סומא וכו' לא השיבום כלל. גם לב"ה שאומרים כלה נאה אינו אלא לנחת רוח לחכבה בעיני בעלה שהרי כבר נשאה ובקנין כבר מקחו בידו מה שאין כן בחולה בכל צד שתרצה לנהוג כלפיו הוא תועלת מהותית.

ומן הלשון, "שכן דרך כל המומתין מתודין" ולא נקטינן שכן כל שנתחיבו מיתה, מבואר דמיירי באופן שכבר עומדין להיות מומתין מיד אחר ודויין. ולא כשעדיין יש לו לחיות ימים וכל שכן חודשים, ולע"ד גם אם דיוקים דרכם לקבל גם משמעות לא הכרחית, יש לחשוש היטב לעוד נקודה שמרוב פשטותה דלגו עליה, והיא יש כאלה ח"ו במקום וידוי יטיחו דברים כלפי מעלה בפרט רח"ל צעירים.

ויש ליזהר לשקול לגלות המחלה בזמן מוקדם למבקשים רק ליחידים הידועים בתומתם וצדקתם העזה. ואפילו לא לכל איש תם וישר ומי לנו חשוב כאיוב שהעיד עליו הכתוב איש תם וישר ירא א־להים וסר מרע, ואעפ"כ היה לשטן מקום לטעון, ואולם שלח נא ידך וגע בכל אשר לו, אם לא על פניך יברכך. ובודאי בשאר אנשי יש סכנה שישלח יד בנפשו ואלו ואלו עלול להיות מצב שעליו נאמר לא מדובשיך ולא מעוקצין.

ואפשר ע"י הערמות ע"י אלו שמבקרים אותו ישימו ספרים כקריאה וביניהם ספר שמדבר על שכיב מרע ועל חובת הוידוי.

וגם המבקרים כמעבירים זמן יקחו ספר תהלים שיש בתוכם פרקי רחמים ולשונות סליחה וכפרה כאלו לתומו ולעצמו והמבין יבין ויתעורר לבד.

והשי"ת יצילנו ויציל כל עמו בית ישראל מכל נגע ומחלה ואל יביאנו לא לידי נסיון ולא לידי בזיון.

ביקרא דאורייתא,

הרב שלמה קורח

רב העיר בני ברק

נ.ב.

היה שם מאמר בענין טיפול פסיכולוגי, לע"ד חשוב שתקדישו קודם כל דיון מדעי בנושא הפסיכולוגי כי לפי הנסיון שמגיע לידי יש בהרבה שיחות פסיכולוגיות תיאוריות הנוגדות השקפתה של תורה ובודאי דברים שאין רוח חכמים נוחה מהם ואסור ליזקק להם במקרים כאלה והם רבים לצערינו.

תשובת הרב יגאל שפרן

לכבוד העורך,

שלום וברכה רבה,

אני מודה לו מאד על שהואיל להמציא לי את מכתבו החשוב של כבוד הרב קורח שליט"א בענין מאמרנו באסיא מ"ב-מ"ג תשמ"ז, ("אמירת אמת לחולה"). שמחתי באומרים, שכן גם הרב קורח שליט"א מסכים למסקנת הדברים, כדבריו ש"לגוף הברור ההלכתי לע"ד נראה להיות נוטה מעט כמסקנת הכותב אף כי לא מטעמיה" וכ"ו, שהרי לשם הברור ההלכתי באנו ומה טוב שעוד מצדדים בהדגשת אמירתה של האמת לחולה, על פני ההיפך, תוך בחינתו של כל מקרה לגופו.

ובמה שנוגע להערות שכתב כבוד הרב קורח שליט"א, הנה בזה תגובתי בשבע נקודות:

א. במה שכותב, שלע"ד קשה למצוא מקורות למידה חדשים בהלכה, וכונתו על הפיכת הקרי והכתיב ["לו – לא"], כמקור ילפותא לפסיקה, הנה באמת אין כאן כל מקורות למידה חדשים בהלכה, כי דברים ערוכים הם בש"ס בכמה מקומות, ולמשל:

בויקרא כ"ו, ל', הכתיב הוא: "וקם הבית אשר לא חומה לצמיתות לקונה", ועל פי הקרי י"ל: "וקם הבית אשר לו חומה לצמיתות לקונה". ועל זה מצינו בירושלמי מעשרות פ"ג ה"ד: "אשר לו חומה – פרט לבית הבנוי בחומה, דברי רבי יהודה. רבי שמעון אומר: כותל החיצון הוא החומה. ושם בהמשך מסביר הירושלמי: רבי יהודה דריש "אשר לו חומה" [=קרי], רבי שמעון דריש "אשר לא חומה" [=כתיב]. ע"כ.

הרי איפוא מחלוקת מפורשת בירושלמי, להלכה, ומיוסדת על ההבדל בין הקרי לכתיב.

עוד נלענ"ד מחלוקת נוספת הקשורה לפסוק זה, ושכפשוט מיוסדת על ההבדל בין הקרי שבו לבין כתיבתו: בערכין ל"א א', לומד ראב"י כי "אשר לו חומה – אע"פ שעכשיו אין לו והיה לו קודם לכן" (והיינו על פי הקרי), ומאידך בריש מגילה מצינו לריב"ק האומר שלענין חומה שם, אזלינן דווקא לפי זמן אחשוורוש גם אם הייתה חומה קודם לכן, ופשיטא שכוונתו לילך רק על פי הכתיב ושלא לקבל את הדרשה דראב"י המיוסדת גם על הקרי, שאל"כ מה יעשה עם קרי הפסוק המפורש הנ"ל והסותר שיטתו?

ב. בעוניי, איני רואה הבדל עקרוני בין "קרי וכתוב" לבין "אם למסורת ולמקרא", שזה נראה ממש אותו דבר.

(ובמה שכתב הרב קורח שליט"א שהערתו שאין ללמוד מקרי וכתוב היא ענין שהוא עקרוני בדרך הלמידה, יעויין ברע"ב (אבות ד' ו') וז"ל: הדורש החסרות והיתרות שבתורה [וה"ה לקרי וכתוב — י.ש.] ומראה טעם על כל קורן וקורן, לומר שאין בה דבר לבטלה, אין לך כבוד תורה גדול מזה. עכ"ד).

ג. במה שכתב שאי אפשר לדקדק בדברי נבואות של ישעיהו, להפכה לדעה שבהלכה ודברי חזקיה המלך דעה בהלכה כנגדה — וכן במה שכתב "מה להם לחז"ל לעמת דברי חזקיה עם דברי נביאים ואיך יחלוקו על דברים שנמסרו לו בנבואה" — הנה באתת שטתנו כגמ' ברכות י', א', וז"ל:

"אמר לו ישעיהו לחזקיהו וכו'... צו לביתך כי מת אתה ולא תחיה (מלכים א' י"ח) ... כבר נגזרה גזרה עליך, א"ל חזקיה: בן אמוץ, כלה נבואתך וצא. כך מקובלני מבית אבי אבא: אפילו חרב חדה מונחת על צוארו של אדם אל ימנע עצמו מן הרחמים." ע"כ.

הרי שדברינו שיטה ערוכה היא בש"ס, ופשיטא שאנו נוקטין בזה דווקא כחזקיה ותמיד אומרים לאדם שיתפלל וכו' ואל ימנע עצמו מן הרחמים, גם אם נראה שכבר נגזרה גזרה, ודווקא כחזקיה אל מול ישעיה (ויעויין בדברי-קודש של מרן הרב קוק זצ"ל ב"אורות", עמ' ק"כ).

ואגב דאתינן להכא נראה לומר שהדעות של ישעיה וחזקיה שבכרכות כאן, הן הן הדעות של ישעיה וחזקיה במדרש דקה"ר כפי שהבננו בעני דעתנו ושהבאנו במאמר הנ"ל, לענין מה אומרים לחולה, שישעיה הוא המבטא את האמת באופן נוקב ואילו חזקיה — משנה אחרת עימו, ואין להאריך.

ד. במה שכתב שמאחר שהקרי והכתוב הוא הלכה למשה מסיני (כנדרים ל"ז, ב) ואם כן איך אפשר שתכלול מחלוקת בעצמה עם עצמה, הן בהל"מ אי אפשר שתיפול מחלוקת — הנה לענ"ד לא קשה:

מה שא"א שתיפול מחלוקת בהלכה למשה מסיני, הוא לגבי עצם זה שאותו ענין הוא הלכה למשה מסיני אבל לא שכתוכן אותו הענין לא תתכן מחלוקת שבה שתי הדעות הן הל"מ. ופשיטא ש"קרי וכתוב", למרות מה שהוא הלכה למשה מסיני, כולל בתוכה של הלכה זו תרי אנפין, ששניהם הם למשה מסיני. יתרה מזה:

בכל מקום שיש כתיב וקרי, וכתוב ולא קרי, וקרי ולא כתיב, מילים אלו נמצאו כן לפי שבגלות ראשונה אבדו הספרים ונטלטלו, והחכמים יודעי התורה מתו, ואנשי כנסת הגדולה, מצאו מחלוקת בספרים והלכו בהם אחר הרוב לפי דעתם, ובמקום שלא השיגה דעתם על הבירור, כתבו האחד ולא נקדו [= כתבן ולא קריין], או כתבו מבחוץ ולא כתבו מבפנים [= קריין ולא כתבן], וכן כתבו בדרך

אחד מבפנים ובודרך אחר מבחוץ [= קרי וכתוב], ושלכן יש לתת טעם לשניהם. (לשון הרד"ק בהקדמת פרושו ליהושע).

ממילא, אם כדעת הרד"ק (וכן האפו"ד והאברבנאל), בקרוב לכ' הפעמים בתנ"ך שבכתוב איתא "לו" בו"ו, ובקרי קרינן "לא" באל"ף (או להיפך) הכונה שזו מחלוקת מזמן עזרא ובית דינו, פשיטא איפוא שיש לתת טעם לשניהם, וזהו "משום שלא השיגה דעתם על הבירור" שבדברי הרד"ק, כלומר שהייתה בזה מחלוקת, זה אמר בכה וזה בכה, ואודא"ח, וצריך לבאר איך כל אחד לשיטתו אזיל אחר הפסוק.

ה. במה שכתב לסתור דברנו מגמרא מפורשת בסוטה ל"א, א', ששם כתוב דהיכא דכתיב "לא" באל"ף [וקרינן בו"ו] — במשמע הכי ומשמע הכי, לענ"ד אינו סתירה כלל:

בגמרא שם אין הכוונה כלל שבכל מקום כזה בו זמנית בכל פעם ההוראה היא לשני הכיוונים גם יחד, אלא אדרבה, הכוונה היא שלפעמים צריך לדרוש המילה באל"ף בלבד ולפעמים בו"ו בלבד, למרות שכתוב אל"ף.

אם לא כן, מה ראיית הגמרא שם על הפסוק דכתיב על הי"ת ש"בכל צרתם לא צר" ושאותו דורשת הגמרא שאדרבה "בכל צרתם "לו" [להי"ת] צר" — אם נשאר גם ה"לא" על מכונו? הרי כך יוצא שבאמת יתכן ובבת אחת להי"ת יש ולא צר חלילה בצרתם של ישראל? אלא הפשט הוא שאדרבה יש לילך לעיתים אחר הכיוון החיובי בבאור המילה "לא", למרות שהכתיב הוא לכיוון שלילי ["לא"] ופשיטא שלא אוחזין את החבל בתרי ראשין.

יעויין בפרוש המשניות לרמב"ם על אתר, שכותב ש"לא" — אע"פ שהוא כתוב באל"ף, הרי הוא מורה לפעמים הוראה חיובית, ו"לו", אע"פ שהוא כתוב בוא"ו — הרי הוא מורה לפעמים הוראה שלילית. (וראה בפה"מ ש לרמב"ם בהוצאת הגר"י קאפח שליט"א שהרחיב בבקיאותו הנפלאה להטעים כוונת הרמב"ם). דקדק הרמב"ם בלשונו ולמדנו שלפעמים ולא תמיד, ובוודאי שלא בא לומר שכל מקום אתו חז"ל לריבוי על הכתיב באל"ף ולהוסיף תמיד גם לו בוא"ו, תוך השארתו של ה"לא" באל"ף, על מכונו.

יעויין ברשימה הבאה ויראה שבש"א א"א לומר שנשארו בכל המקומות כל האלפיים במקומם ושהדרשות לשנות מאל"ף [=לא] לוי"ו [=לו], אתו לריבוי בלבד:

1. שמות כא, ח; 2. ויקרא יא, כא; 3. ש"א ב, ג; 4. ש"ב טז, יח;

5. ש"ב יח, יב; 6. ש"ב יט, ז; 7. ישעיהו ט, ב; 8. ישעיהו מט, ה;

9. ישעיהו סג, ט; 10. תהילים ק, ג; 11. תהילים קלט, טז; 12. משלי יט, ז;

13. משלי כו, ב; 14. איוב ו, כא; 15. איוב יג, טו; 16. איוב מא, ד;

17. עזרא ד, ב; 18. דהי"א יא, כ;

ובפסוק שלענייננו, מלכים ב' ח' — כפי שכתבנו במאמרנו הנ"ל, יעויין שבאמת חלק מהמפרשים על אתר ביארו הפסוק קודם כל ע"פ ה"לא" באל"ף, ורק אחר כך על פי ה"לו" בוי"ו [רד"ק ורלב"ג], וחלק להיפך [=רש"י], כי חלק נקטו בראש ובראשונה על פי הכתיב וחלק בראש ובראשונה על פי הקרי (כשברור שלכו"ע האידך גיסא חזי לצרופי לבאור העיקרי והשאלה היא אך מי בראש).
 ו. ובמה שכתב הרב קורח שליט"א שלשיטת ב"ש בסוגיית כיצד מרקדין לפני הכלה כלה כמות שהיא, היינו לא לומר לא לשבח ולא לגנאי — לא ירדתי לסוף כוונתו כלל. שהרי פשיטא שאם לכל הכלות הנאות אומרים "כלה נאה וחסודה" ויש כלה שלא אומרים לה מאומה, בזה גופא אמרו לה הכל. אלא הכוונה לפי ב"ש היא שאומרים לה בדברים אחרים שהם נאים לה, כדי שלא לביישה, ומזה מובן שאף שאינה נאה וחסודה באופן אחד, הנה מכל מקום במה שהיא כמות-שהיא היא נאה באופן אחר. כעין זה מצינו בנדרים ס"ו, ב' במעשה דלכלוכית, שהתירה ר' ישמעאל ברבי יוסי לבעלה, כי מצא בה שאף שהיתה לכלוכית, מכל מקום שמה היה נאה לה, במה שנקראה לכלוכית, והתירה על-סמך מום יפה זה שבה. ונראה לענ"ד שאף שבית-שמאי לא ענו לבית הלל, לא הודו לשיטת בית-הלל כדברי הרב קרח שליט"א אלא נשאר ברעתם, כמו בהרכה מקומות בש"ס, וכמה שאמרו על הכלה כמות שהיא, בכך התמיאו לה גם אם יצא מזה ברמז שלענין נוי היא מכווערת, כי באמת גם בכיעור יתכן שיהא סוג מסויים של שלמות והיינו למשל אם הכיעור הוא מושלם ממש, ואין בו אלא כיעור. שלמות של כיעור, גם היא שלמות אם היא מושלמת. שמה של לכלוכית הוא נויה של לכלוכית, משום ששמו של דבר הוא מהותו הפנימית של אותו דבר, ואם השם מבטא באמת את הדבר הכעור, בכל שלמותו, בזה יופיו.

ז. ומצטרף אני מאד לדבריו המאלפים של הרב קורח שליט"א בסוף מכתבו, להיות זהיר זהיר בדבר אמירת אמת מכאיבה לחולה, ולהיות מתון מתון ולבדוק כל מקרה לגופו ולתת את הדעת מאד על אופיו של החולה, ואם כי צריך להעמידו על מצבו, חייבים הרופאים לעשות זאת בכל העדינות האפשרית שבעולם, וכמה שאפשר יותר אופטימיות.

וממן הענין, מודה אני מאד ומחזק לסברה שהעלתה הרבנית ד"ר בת-שבע הרשקוביץ (אסיא מ"ד, ניסן תשמ"ח) שבשיקול מה וכיצד לומר, יש לערב גם את השאלה מי יאמר ושבוענין זה מעמדו של רופא המשפחה, המכיר את החולה, מעמד חשוב הוא.

ויה"ר והאמת והשלום אהבו, ושלום שלום לרחוק ולקרוב אמר ה' ורפאתיו (ישעיהו נז, יט).

והנני אליך בכל מילי דמיטב ובברכת התורה,

יגאל ב. שפרן